

Міністерство освіти і науки України
Криворізький державний педагогічний університет
Факультет української філології
Кафедра української мови

Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри

Матеріали Міжнародної наукової конференції

5–6 листопада 2009 року

Кривий Ріг
«Видавничий дім»
2009

розширення відомостей про стилістичні особливості функціональних різновидів.

Література

1. Арешенков Ю. О. Лінгвістичний аналіз художнього тексту: матеріали до семінарських та практичних занять для студентів-філологів / Ю. О. Арешенков. – Кривий Ріг: КрДПУ, 2003. – 38 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
3. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – К.: ВЦ «Академія», 1997. – 752 с. (Nota bene)
4. Українська мова: Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), П. К. Зяблюк (заступник голови), Є. А. Карпіловська (відпов. секретар). – [2-е вид., виправл. і доп.]. – К.: Вид-во «УЕ» ім. М. П. Бажана, 2004. – 833 с.
5. Щербаков А. В. Градация как стилистическое явление современного русского литературного языка: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Андрей Владимирович Щербаков. – Кемерово, 2004. – 229 с.

Список використаних джерел

Б	–	«Батьківщина» – громадсько-політичний часопис
Д	–	«Дуель» – ток-шоу, конфлікт-шоу (ТРК «Україна»)
ДТ	–	„Дзеркало тижня” – міжнародний громадсько-політичний тижневик
З	–	«Зоря» – Народна газета Дніпропетровщини
М	–	«Майдан» – соціально-політичне ток-шоу про головну подію тижня («5 канал»)
ОЗВ	–	«Один за всіх» – ток-шоу («1 канал»)
УМ	–	Україна молода – щоденна інформаційно-політична газета

УДК 811.161.2'367 + 81'37 М71

Т. М. Мішеніна

СТРУКТУРА І СЕМАНТИКА ПОСЕСИВНИХ ОДИНИЦЬ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Мішеніна Т. М. Структура і семантика посесивних одиниць в українській мові.

У статті розглядається питання про залежність структур і семантики посесивних конструкцій від складу компонентів посесивного зв'язку, про роль цих компонентів у визначенні трансформаційного вектора посесивних одиниць.

Ключові слова: посесивність, компоненти посесивного зв'язку, функціонально-семантичне поле, дериваційний синтаксис.

Mishenina T. M. The structure and semantics of dependent units in the Ukrainian language.

The article investigates the question of structure and semantic subordinate constructions' dependence on the dependent constituents. It also examines the role of these constituents in defining the transformational vector of dependent units.

Key words: dependence, constituents of dependent connection, functional and semantic field, derivative syntax.

Панівним у сучасній лінгвістиці є функціональний підхід до аналізу мовних явищ. Це зумовлено тим, що на сьогодні достатньою мірою досліджена структура мови, взаємовідношення між одиницями в мовній системі, але недостатньо вивчено те, як ці одиниці функціонують. Потенції мовної одиниці, її можливості передавати певний семантичний і структурно-синтаксичний зміст зумовлюють вибір тієї чи тієї одиниці мовцем у процесі мовлення й визначають сферу її вживання.

Функціональний аналіз застосовано в дослідженнях категорій темпоральності, модальності, локативності, аспектуальності, оцінки тощо.

Посесивність же розглядалася лише з позиції реалізації на словотвірному, лексичному або морфологічному рівнях в українській, польській, чеській, болгарській, російській мовах [10; 11; 13; 15; 17].

На рівні предикативних посесивних конструкцій категорія посесивності привертала меншу увагу дослідників. На матеріалі романських і балтійських мов ці питання частково висвітлені у працях Е. Бенвеніста, Л. Лухта, О. Мухіна, О. Селіверстової. На окремі риси синтаксису посесивних конструкцій української мови вказували Л. Булаховський, Н. Гуйванюк, М. Жовтобрюх, О. Курило, О. Мельничук, І. Слинко, С. Смеречинський. Проте, незважаючи на значний доробок науковців, багато питань цієї проблеми залишаються дискусійними; немає єдності й у визначенні критеріїв виділення власне посесивних конструкцій. З позиції функціональної граматики спостереження над посесивною одиницею має спиратися на аналіз семантичних компонентів посесивних відношень і засобів їх реалізації. Сукупність засобів вираження розуміється як певний простір, у якому виділяється ядро й периферія. Ядерна одиниця реалізує в реченні значення категорійної домінанти щодо формального вираження позиції всіх учасників ситуації.

Традиційно ядерними (базовими) посесивними конструкціями вчені вважають одиниці, що конституюються на базі дієслів *мати*, *бути* ($N_1 - Vf$ (мати) – N_4 ; (У) $N_2 - Vf$ (бути) – N_1). Проте поняття ядра й периферії у вираженні посесивних відношень нам уявляється більш широким. Базова одиниця, згідно з теоретичними положеннями дериваційного синтаксису, характеризується симетрією співвідношень власне семантичного, семантико-синтаксичного, формально-граматичного й комунікативного планів. У такому разі постає питання про віднесення ускладнених (семантично і формально) моделей з дієсловом *мати* (конверсивної – з дієсловом *бути*) до ядра чи периферії та про співвіднесеність (або дериваційний зв'язок) таких конструкцій з іншими одиницями з посесивним значенням.

Отже, вивчення посесивних предикативних конструкцій передбачає визначення семантичних компонентів посесивних відношень, які зумовлюють їх структурно-семантичні особливості, а також характеризують зв'язок “посесор – об'єкт володіння”.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю поглибленого аналізу специфіки конструкцій, що відображають посесивні відношення (володіння). Функціональний підхід дозволяє здійснити аналіз однорівневих і різнорівневих засобів, які взаємодіють на основі спільних семантичних функцій і можуть бути нетотожні як за формою, так і за змістом. Одним із важливих аспектів функціонального аналізу є виявлення загального й відмінного в одиницях на основі порівняння інваріанта й варіанта. У зв'язку з цим актуальним видається виділення формального інваріанта, який у своїй семантичній структурі виявляє компоненти

(посесивного зв'язку), обов'язкові для розуміння категоріальної ситуації. Граматичне оформлення відтінків посесивного значення, відповідно, пов'язується з комбінацією цих компонентів.

Мета публікації полягає в системному аналізі синтаксичних конструкцій посесивності, з'ясуванні зумовленості структурно-семантичних особливостей цих структур в українській мові.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

1) з'ясувати зміст поняття “посесивність”, розглянути структуру функціонально-семантичної категорії посесивності;

2) класифікувати різні типи відношень, об'єднані загальним поняттям “посесивність”;

3) виявити особливості функціонування посесивних структур в українській мові.

Об'єктом дослідження є посесивні конструкції, які на сьогодні ще недостатньо описані на рівні структурної й семантичної організації, а також на рівні дериваційних відношень цих одиниць та одиниць інших мовних рівнів (морфологічного, лексичного, словотвірного, синтаксичного).

Предметом дослідження є семантико-синтаксична структура конструкцій посесивності.

Дослідження структурно-семантичних особливостей посесивних конструкцій поглиблює теорію граматики на основі з'ясування механізму відображення в мові складної взаємодії та взаємозв'язку явищ реальної дійсності у вияві посесивних відношень і мовних засобів вираження їх у посесивних конструкціях.

Традиційно категорія посесивності розглядається як одна з універсальних понятійних категорій мови, основним значенням якої є визначення назви об'єкта, що перебуває у відношенні володіння з суб'єктом (особою чи предметом).

З'ясовуючи межі і структурну організацію посесивності, І. Камова зазначає, що „найзагальніше значення посесивних конструкцій є абстрактним і позначає відношення між об'єктами” [8, 4]. Аналіз конкретних систем посесивних значень, що реально репрезентуються в різних мовах [8, 19-22], дозволив дослідниці визначити посесивність як семантико-синтаксичну універсалію, яка означає зв'язок між незалежною субстанцією та залежним об'єктом. Відношення володіння І. Камова розглядає як складні, багатокомпонентні значення, на специфіку яких впливає певним чином загальнотипологічна детермінанта мови [8, 3].

Як бачимо, посесивні одиниці, на думку вченої, слід розглядати з позиції їх взаємозв'язку із загальною моделлю, що реалізує абстрактне значення відношення. З'ясування специфіки функціонування категорійних конструкцій, уточнення обсягу та змісту їх посесивного значення дає підстави визначити належність як семантико-синтаксичну універсалію із

складною структурою, що зумовлює формальні й семантичні особливості посесивних одиниць усіх мовних рівнів.

При моделюванні системи посесивних відношень обов'язковим є визначення напряму зв'язку, ступеня його тривалості. Згідно із зазначеними характеристиками посесивної ситуації російські дослідники (О. Головачова, В. Іванова, Т. Молошна, Т. Ніколаєва, В. Топоров) витлумачують посесивність як відношення між об'єктами зовнішнього світу, коли об'єкт „включається” в посесивний простір суб'єкта (власника, посесора) [3, 44-45].

Характер зв'язку (залежно від ситуації) дозволяє трактувати посесивність як категорію, що позначає єдине фізичне і / чи функціональне ціле. Посесивне відношення усвідомлюється мовним менталітетом і репрезентується на лексичному, морфологічному або синтаксичному рівнях. Отже, зміст категорії посесивності розуміється з позиції диференціації зв'язків, що визначаються як постійні (статичні) і непостійні (динамічні).

Згідно з концепцією функціональної граматики учені (О. Бондарко, М. Воєйкова, В. Гак, С. Храковський, К. Чинчлей), визначаючи посесивність як мовну інтерпретацію широкого кола відношень володіння, виділяють граматичну форму, яка інтегрує найбільш характерні ознаки аналізованої семантичної сфери [13, 99]. Типова структура, що базується на семантичній категорії посесивності, репрезентує той аспект „загальної ситуації”, який розкриває й характеризує посесивні відношення. Подібна структура займає центральне місце в синтаксичному змісті речення, а предикативна ознака володіння інтерпретується як наявність (наявність предмета у сфері володіння).

Як бачимо, учені визначають посесивність на основі поняття про „інваріантне значення володіння” і його інтерпретацію у сфері периферійних реалізацій. Змістовно-формальна єдність посесивних одиниць дозволяє розглядати їх (одиниці) в системній організації, тобто як елементи поля.

Посесивність виражається за допомогою лексичних, морфологічних, синтаксичних засобів. Кожна мова характеризується індивідуальним набором формальних засобів. Одиниці всіх рівнів містять релятивну сему – сему належності. До лексичних засобів вираження посесивності вченими зараховуються складні іменники та прикметники, які в семантичній структурі містять сему володіння. Складні, присвійні й деякі якісні прикметники за умови препозиції утворюють атрибутивні посесивні конструкції. Складні прикметники, що характеризують фізіологічний стан, є показовими в сучасній українській мові. Пор.: *Хлопець має сині очі – Синьоокий хлопець*. Зауважимо, що мовознавці відзначають високу продуктивність аналізованих лексем у всіх слов'янських мовах [11, 209]. Напр.: *синеок*, *белоглав* (болгарська); *црноока*, *кривошија*

(сербохорватська); *czarnowlosy* (польська). Менш уживаними є складні іменники: *синьоок*, *кривоніс*.

Значення належності у формальній репрезентації родового присубстантивного відмінка зумовлене синтаксичним контекстом, сконденсовані конструкції якого утворилися на комунікативному рівні. Їх лексико-граматична характеристика передбачає відповідний набір лексичних значень обох компонентів. Зазначені конструкції становлять субстантивні словосполучення з родовим посесивним. Конструкції з родовим посесивним та присвійним прикметником перебувають у дериваційних зв'язках. Говорячи про функціонування розглядуваних конструкцій, слід зазначити, що в текстах староукраїнської доби, за спостереженнями Л. Булаховського та Н. Гуйванюк, друге місце за поширенням після присвійних прикметників посідав родовий належності [5, 8-9]. Активність уживання присвійних прикметників засвідчується в таких джерелах, як “Грамматіки Славенския правильное сунтагма” М. Смотрицького та “Грамматика слов'янська” І. Ужевича. На широке використання присвійних прикметників у мові української преси кінця XIX – початку XX ст. звертає увагу М. Жовтобрюх: *Шевченків віри, Кулішева повість, Дарвінова теорія*. На сьогодні в українській, як і в білоруській мові, спосіб вираження належності формами присвійних прикметників у приіменному їх уживанні є продуктивним. Напр.: *У Сашикової матері, крім Сашка, була на шиї вервечка дітей...* (Сенченко); *У їй невідомы Кларын муж, якога мы адразу залічылі у інтэнданты* (Навуменка). Показовим у цьому плані є співвідношення частотності вживання присвійних прикметників порівняно з посесивними конструкціями з родовим безприйменниковим: в українській і білоруській мовах кількість присвійних прикметників становить 36%; у чеській мові – 51%; російській – 10% [6, 9]. Про актуальність присвійних прикметників у чеській мові говорить уживання атрибутивних конструкцій на позначення не тільки власне посесивних, а й об'єктних, часових, локативних відношень. Напр.: *Helenino okno, bratrovo pero, Husova doba* [11, 133-134]. Про системність використання присвійних прикметників в українській мові свідчить широкий діапазон зв'язків, що передаються за допомогою синтаксичних конструкцій (суб'єкт – конкретний предмет; особа – особа; особа – тіло; особа – психічний, фізіологічний стан).

На сучасному етапі розвитку української мови конструкції з родовим посесивним та присвійним прикметником широко використовуються і є важливим засобом збагачення її стилістичних можливостей та лексико-синтаксичної синоніміки.

Одиниці всіх рівнів містять сему, яка передбачає зв'язок між двома предметами і може реалізуватися як у лексичних одиницях, визначаючи сам принцип номінації об'єкта, так і на синтаксичному рівні. Тому виділення базової моделі уможливило систематизацію семантичних

компонентів посесивних відношень, які своєрідно групуються у конструкціях певного семантичного різновиду, а також зумовлюють трансформаційний процес через актуалізацію певних компонентів посесивних відношень.

Найвиразнішими і структурно завершеними є посесивні одиниці синтаксичного рівня, де на формальному рівні мають вираження позиції суб'єкта (посесора) й об'єкта володіння. Власне посесивні конструкції, що є основними засобами вираження посесивно-предикативних відношень (реалізують інваріантне значення володіння), конституюються на базі дієслів *мати* і *бути* [13, 99-100]. Такі конструкції виражають значення володіння і називаються власне посесивними. Посесивні відношення в подібних одиницях виявляють ознаки: а) об'єкт володіння є залежною субстанцією, утворює простір суб'єкта; б) суб'єкт володіння (посесор) становить незалежну субстанцію і є носієм предикативної ознаки володіння; в) предикативна ознака володіння представлена як спрямування відношення від посесора до об'єкта.

Розмежування інваріантної одиниці й одиниці, що репрезентує варіативність загальної семантичної функції (посесивності), дозволяє виділити не-власне посесивні конструкції з тематичними дієсловами. Семантико-синтаксична структура подібних одиниць містить імпліцитний семантичний компонент на позначення відношення належності.

На нашу думку, розуміння посесивності в загальному розумінні не дозволяє чітко визначити межі посесивного простору, виокремити групи лексем на позначення суб'єктів, які містять у семантичній структурі сему „володар, власник”.

Формуючи список подібних конструкцій, уживаних у слов'янських мовах, Т. Молошна й Г. Свешнікова характеризують тематичні дієслова як дієслова елементарної дії: *V nohe som zacitil palcivú bolest'* (словацька); *Hned se potácí na slabých nohou* (чеська); *Pan Andrzej przykleknął na jedno kolano* (польська); *Wziął do ręki podłużną białą kartkę* (польська) [15, 226-227].

Наведені вище типи конструкцій ілюструють одиниці з посесивними актантами. На думку вчених, в аналізованих конструкціях між суб'єктом й об'єктом існує референційний зв'язок, проте не завжди об'єкт можна охарактеризувати як власне посесивний. Йдеться про одиниці, у яких об'єкт становить темпорально обмежені характеристики, якості, властивості, особливості поведінки суб'єкта, які можуть з'являтися, зникати, певним чином виявлятися [13, 134]. Такі сутності є невід'ємними якостями людини в той момент, коли вони виявляються. Отже, посесивність у цьому плані розуміється як семантична категорія, що фіксує зв'язок двох об'єктів, де критерієм належності об'єкта до посесивного простору можна вважати відчужуваність / невідчужуваність; функціональний вияв.

Як уже зазначалося, власне посесивні конструкції конституюються на базі дієслів *мати* й *бути*. У зв'язку з цим гадаємо, що необхідним є виділення критеріїв, які уможливають формування одиниць з тематичними дієсловами, семантично співвідносних з власне посесивним дієсловом *мати*, а також дозволяють визначити місце невластивих посесивних одиниць у польовій структурі посесивності. Такі конструкції виявляють позиції посесора та об'єкта володіння. Посесивне відношення експлікується за допомогою предиката, вираженого дієсловом на позначення дії, що відносить такі структури до периферії.

Отже, слід розрізняти поняття, відповідно, “власне володіння” (N1 – Vf (мати) – N4) та “належність як відношення за функцією” (N1 – Vf (дієслово на позначення дії) – N4): *Хлопець має окуляри* – *Хлопець купив окуляри*, *Хлопець узяв окуляри*; *Григорій має сині очі* – *Григорій розплющив очі*; *Оксана має здібності (до чогось)* – *Оксана розвиває здібності*.

Понятійна основа ситуації володіння трактується по-різному. У вузькому розумінні посесивність характеризує зв'язок власне володіння, виражений за допомогою ядерних конструкцій польової структури (N₁ – Vf (мати) – N₄; (У) N₂ – Vf (бути) – N₁) [13, 100-101]. Як зазначають Р. Бірюкович, О. Селіверстова, В. Топоров, у широкому розумінні посесивність виражає просторові відношення, коли один з об'єктів “включається” або “входить” до іншого [14, 153-155]. З метою розмежування „включення” і „входження” дослідники застосовують критерій відчужуваності / невідчужуваності об'єкта; функціонального вияву. До посесивного простору за ознакою „включення” відносять відчужувані об'єкти (*Олег має машину*). До посесивного простору за ознакою „входження” – невідчужувані об'єкти (*Вікторія має сірі очі*) й об'єкти (абстрактні сутності), що пов'язані з духовними, темпоральними й іншими характеристиками існування суб'єкта (*Оксана має неприємності*).

Ми поділяємо думку про те, що посесивний зв'язок слід розглядати як стан „входження” або „включення”, оскільки виділення сфер посесора розширює межі відношень на рівні суб'єкт – об'єктивна дійсність. Володіння з цієї позиції витлумачується у зв'язку з аспектом відносності, а не абсолютності. Таким чином, для характеристики посесивної ситуації актуальним є окреслення меж простору суб'єкта володіння. Посесивні відношення в мовній реальності виявляють зв'язок, що існує між людьми (спорідненість, спілкування, дружба, ворожнеча, емоційні стосунки); зв'язок, який відбиває усвідомлення людиною об'єктивної дійсності (відношення знання, сприйняття, фізичні відношення). Учасниками ситуації можна вважати реалії, між якими виявляються, устанавлюються ті чи ті стосунки.

Аналізуючи посесивні конструкції, ми орієнтуємося на концепцію функціональної граматики, яка базується на понятті функціонально-

семантичного поля. За О. Бондарком, функціонально-семантичне поле становить змістовно-формальну єдність, що твориться різнорівневими засобами, які взаємодіють, мають спільну семантичну функцію і виражають варіанти певної семантичної категорії [2, 17-18].

Функціональні варіанти семантичної категорії складають зміст категоріальних характеристик (у випадку посесивної ситуації йдеться про семантичні компоненти посесивних відношень). Реалізація граматичними одиницями спільної семантичної функції уможливується при розгляді функціонально-семантичного поля як двоїстої системи, у якій виділяється парадигматичний і синтагматичний аспекти. Парадигматика полягає у внутрішньому структуруванні поля, що за характером відношень поділяється на ядерну й периферійну сфери.

Оскільки посесивний простір утворюють об'єкти, що є складовими різних рівнів організації дійсності, категоріальна ситуація розширює зони перетину полів, виявляючи додаткові семи атрибутивності, калітативності, темпоральності. Прикладами посесивних одиниць з додатковими семантичними відтінками можуть бути такі: *Сергій має руде волосся* (*У Сергія руде волосся*); *Чоловік має два велосипеди* (*У чоловіка два велосипеди*); *У Маринки завтра іспит*.

Отже, ми розуміємо посесивність як одну з універсальних категорій, що виявляється на семантико-синтаксичному рівні, відбиває відношення між двома об'єктами (посесором та об'єктом володіння). Посесивний зв'язок визначається за ознакою власне володіння чи володіння за функцією (функціональна єдність). Аналізована категорія розглядається з позиції функціональної граматики, оскільки граматичні одиниці зі спільною семантичною функцією (посесивності) утворюють змістовно-формальну єдність (поле). У структурі функціонально-семантичного поля посесивності виділяється ядро й периферія. Ядерна одиниця ($N_1 - Vf$ (мати) – N_4) кваліфікується як власне посесивна конструкція. Специфічність реалізації посесивних відношень залежно від рівня організації дійсності зумовлює явище інтерференційної взаємодії функціонально-семантичного поля посесивності з іншими полями (локативності, атрибутивності, калітативності, темпоральності).

Література

1. Арутюнова Н. Д. Русское предложение. Бытийный тип. Структура и значение / Н. Д. Арутюнова, Е. М. Ширяев. – М.: Русский язык, 1985. – 195 с.
2. Бондарко А. В. Функциональная грамматика. Модальность. Посесивность / А. В. Бондарко. – Л.: Наука, 1984. – 133 с.
3. Головачёва А. В. Категория посесивности в плане содержания / А. В. Головачёва // Категория посесивности в славянском и балканском языках. – М.: Наука, 1989. – С. 44-112.
4. Городенська К. Г. Дери́вація синтаксичних одиниць / К. Г. Городенська. – К.: Наук. думка, 1991. – 189 с.
5. Гуйванюк Н. В. Засоби вираження присвійності в українській мові / Н. В. Гуйванюк. – Чернівці, 1976. – 20 с.
6. Иванов В. В. Синхронная и диахроническая типология посесивности / В. В. Иванов // Категория посесивности в славянском и балканском языках. – М.: Наука, 1989. – С. 5-44.

7. Иванова Л. П. К вопросу о соотношении употребляемости посессивных конструкций в современных славянских языках / Л. П. Иванова // Вопросы филологии. – 1976. – Вып. 5. – С. 3-10.
  8. Камова И. М. Типология посессивного значения: автореф. дис. ... канд. филол. наук / И. М. Камова. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – 27 с.
  9. Колечко М. Д. Посессивные конструкции в украинском и русском языках: автореф. дис. ... канд. филол. наук / М. Д. Колечко. – К., 1995. – 25 с.
  10. Лонська Л. І. Структурно-семантичні особливості буттєвих речень в українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук / Л. І. Лонська. – К., 2001. – 19 с.
  11. Молошная Т. Н. План выражения категории посессивности / Т. Н. Молошная, Т. М. Николаева, Т. Н. Свешникова // Категория посессивности в славянском и балканском языках. – М.: Наука, 1989. – С. 112-216.
  12. Николаева Т. М. Посессивность и другие содержательные категории в высказывании / Т. М. Николаева // Категория посессивности в славянском и балканском языках. – М.: Наука, 1989. – С. 216-247.
  13. Теория функциональной грамматики: Локативность. Бытийность. Посессивность. Обусловленность / А. В. Бондарко, М. Д. Воейкова, В. Г. Гак. – СПб: Наука, 1996. – 229 с.
  14. Топоров В. Н. О некоторых предпосылках формирования категории посессивности / В. Н. Топоров // Славянское и балканское языкознание: Проблемы диалектологии. Категория посессивности. – М.: Наука, 1980. – С. 142-167.
  15. Этюды по типологии грамматических категорий в славянских и балканских языках / В. В. Иванов, Г. Н. Молошная, А. В. Головачёва, Г. Н. Свешникова. – М.: ИНДРИК, 1995. – 264 с.
- Mrazek R., Brym J. Semantika a funkce ruskeho genitivu s predlozkou "u" // Sbornik prací filosofické fakulty Brněnské university. 1962. – A. 4-10.

УДК 811.161.2+81'367.2: 81'42

О. А. Остроушко

ЕПІЧНО-СПОНУКАЛЬНІ ЗАМОВЛЯННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МАГІЧНІЙ ТРАДИЦІЇ

Остроушко О. А. Епічно-спонукальні замовляння в українській магичній традиції.

У статті окреслено особливості структури та семантики однієї з груп багатозначних українських замовлянь – епічно-спонукальних замовлянь. Автор розглядає мовну організацію текстів у тісному зв'язку з їх магично-практичним призначенням та своєрідністю світоглядної системи, у межах якої створюються та функціонують заговорні тексти.

Ключові слова: замовляння, структура тексту, магична функція.

Ostroushko O. A. Narrative-imperative folk charms in Ukrainian magic tradition.

The article is devoted to the semantic and structural peculiarities of one group of Ukrainian some-phrase folk spells – narrative-imperative folk charms. The author considers the language organization of the texts in connection with their magic-practical task and singularity of world outlook system which magic texts are created and used in.

Key words: folk charm, text structure, magic function.

Магічна практика, зокрема вербальна магія, становить дуже особливу сферу народного життя. Антропоцентричний підхід, який передбачає погляд на культурні факти з позиції носія культури, дозволяє говорити про магію як певний світогляд, світовідчуття, певний спосіб співжиття зі світом – це переживання життя, образно-емоційне сприйняття й відображення довкілля (у слові, танці, малюнку тощо), зароджене в надрах первісного світогляду. Магія ґрунтується на визнанні, відчутті-віданні всеохопного зв'язку всього сушого. Це сфера не стільки розуму, логічного мислення, скільки інтуїції, емоцій, підсвідомості. Магія – сфера сакрального, утаємниченого розуміння-відчуття світу. У зв'язку з цим